

Snabbt mode förändrar textilindustrin

Hennes & Mauritz omsätter för 78 miljarder svenska kronor och har 68 000 anställda. Med mer än 1 500 butiker i 28 länder har företaget blivit en maktfaktor inom modet.

Tas alla anställda hos H&M:s underleverantörerna med, deltar 700 000 personer i dess produktionskedja.

- Våldigt få svenska företag kan sägas vara ledande i det globala modet. Trender, stilar, nya utseenden, eller vad man nu vill kalla det, startas oftast i modehuvudstäderna som Paris, New York och Milano, säger norrmannen Atle Hauge, som skrivit en doktorsavhandling om den svenska modeindustrin.

- Men de svenska producenterna är snabba att följa dessa förändringar, och ge dem sin egen touch. Bland de nya svenska designföretag som vuxit upp i H&M:s spår finns företag som Filippa K, Acne, Tiger of Sweden och J. Lindeberg. Atle Hauge arbetar på den kulturgeografiska institutionen på Uppsala Universitet och beskriver modet som ett extremfall inom globaliseringen. Men genom att studera det som är extremt kan man lättare se mekanismer som finns även på andra håll.

- Svenskt mode är ett industriellt system som har lyckats för att det snabbt och effektivt integrerar en invecklad blandning av nya ideer, individuell kreativitet, inspiration och ren och skär kopiering, säger han.

Snabbheten viktigast

Hennes & Mauritz lyckas med andra ord inte först och främst för att dess formgivare är mer geniala än andra. Företaget

lyckas för att det är snabbare. I modeindustrin ställs det krav redan idag som kommer ställas i andra branscher i morgon. Inom det som kallas för "Fast Fashion" går det så fort att kineserna inte längre hinner med.

Den spanska modekedjan Zara är mest extrem. Där har produktionstiden för ett plagg pressats till två veckor från ritbordet till butiken. När de stora modehusen presenterar sina kollektioner, dröjer det inte länge förrän något som liknar hänger i Zaras butiker. Det går betydligt snabbare än vad modehusen själva hinner få ut sina kreaturer. För Zara är det viktigare att snappa upp de senaste mode-trenderna, än att pressa produktionskostnaden till det yttersta. Därför väljer det hellre leverantörer som befinner sig närmare geografiskt och som tillhör kluster där det snabbt går att få tag på de olika sorters tyger som ska ingå i ett nytt plagg. Zara äger hälften av sina underleverantörer, framförallt i Spanien och Portugal.

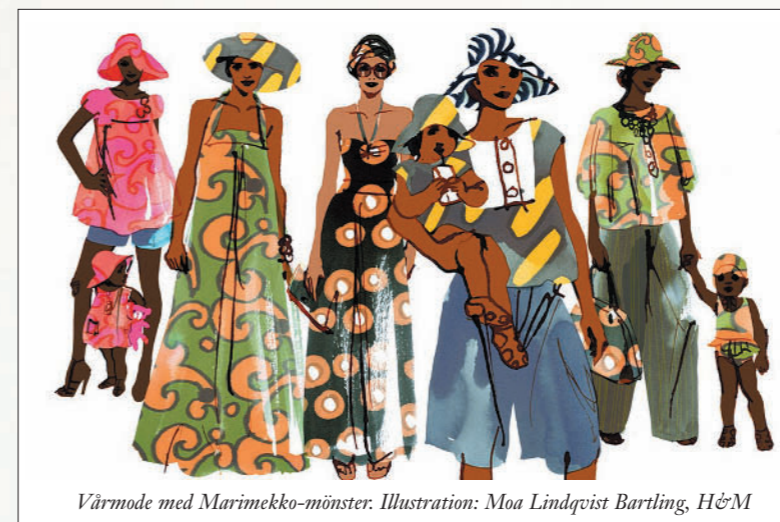
Fortfarande står Fast Fashion bara för en liten del av den totala modeindustrin. I USA är andelen bara en procent. Där tar produktionsprocessen fortfarande sex månader. Högst andel med snabbt mode har Spanien, med 18 procent av

försäljningen. I Storbritannien är andelen tolv procent av marknaden, enligt analysföretaget NDP Group.

Större flexibilitet

Den största fördelen med det snabba modet är den flexibiliteten en sådan produktionsprocess ger. Om det visar sig att efterfrågan på en viss sorts kläder blir stor kan de flesta detaljistikdjor bara öka produktionen med 10-20 procent. Zara kan öka den med 40-50 procent.

- Tiden har en minst lika stor effekt på exporten av kläder som tullar och fraktkostnader, skriver forskaren Hildegunn Kyvik Nordås på OECD, som studerat tidens betydelse för handeln. Textilindustrin är ofta det första steget i industrialiseringen för ett u-land, eftersom den är arbetsintensiv och kan ta emot utbildad arbetskraft. Relativt modern teknik kan användas i fattiga länder utan allt för stora investeringar. Det har också gjort att textilindustrin flyttat från det ena landet till det andra på jakt efter allt lägre löner. Men håller de ökade kraven från det snabba modet på att sätta slut på det? Har textilindustrin till slut nått botten där det inte längre lönar sig att flytta?

Vårmode med Marimekko-mönster. Illustration: Moa Lindqvist Bartling, H&M

Ökad koncentration

- Det är en intressant fråga. Tidigare var textilhandeln reglerad genom kvoter. När de avskaffades 2005 skedde det en koncentration av textilindustrin, inte bara till Kina, men även inom Kina till allt större fabriker, säger Malin Eriksson, som är koordinatör på Rena Kläder, ett nätverk av organisationer som arbetar för en mer etisk klädhandel. Hon säger att den allt snabbare modeindustrin inte behöver betyda att de anställda utsätts för en större tidspress.

- Har man ett bra logistiskt system behöver inte det medföra mer stress. Men hittills har det nog mest inneburit mer press på de anställda. Det är emellertid inte bara inuti fabriken det går åt tid.

Från bomull till mode

Även om ett plagg är gjort av 100 procent bomull, är det bara en mycket liten del av priset på ett plagg som går till bomullsodlaren. En bonde i Burkina Faso i Afrika får motsvarande 76 amerikanska cent per kilo bomull av lokala uppköpare. Efter att bomullet lämnat det afrikanska spinneriet har priset ökat till 1,32 dollar per kilo. När kinesiska textilför-

retag köpt bomullstråden och först vävt tyg och därefter sytt T-tröjor som exporterades till USA, är priset per plagg 1,51 dollar per styck. T-tröjorna säljs i butiken för tio dollar, vilket motsvarade ett pris på 25 dollar per kilo bomull, enligt BBC som följde hela kedjan. Bomullsodlaren får alltså bara tre procent av det slutliga priset för ett kilo T-tröjor. Men

Världsbanken har gjort en studie i 146 länder av hur lång tid det tog från det att en vara lämnade fabriken tills den lastades på ett fartyg. Danmark har den snabbaste processen. Där behövs det inte mer än tre dokument och två signaturer för att exportera en vara. Processen tar bara fem dagar. På botten av listan ligger Centralafrikanska republiken, där processen tog 116 dagar. I Västeuropa är genomsnittet 13 dagar, medan länderna i Sydostasien ligger på 33 dagar. I Burundi krävs det 11 dokument, 17 besök på olika kontor, 29 signaturer och i genomsnitt 67 dagar innan processen är färdig, enligt Världsbankens undersökning.

Globalt avtal

- Textilindustrin håller på att koncentreras till färre länder. Det gör det svårare att flytta den. Förhållandena för textilarbetarna går åt rätt håll, även om det finns lokala bakslag. Den synliga arbetsmiljön har blivit bättre, barnarbetet har minskat i exportindustrin och medvetandet hos konsumenterna har blivit större, säger Malin Eriksson.

- Samtidigt finns det fortfarande stora problem med dåliga löner, sexuella trakasserier och hinder för att organisera sig. För tio år sedan hade H&M enligt henne ingen kontroll över sin leverantörskedja. Idag har H&M 60 anställda kontrollörer som reser runt på fabriker över hela världen.

- I längden blir det emellertid ohållbart med utomstående kontrollörer. Det måste byggas på lokal verksamhet i samarbete med fackföreningar och organisationer, säger Malin Eriksson. Hittills är det bara Zaras ägare, Inditex, som tecknat ett globalt avtal med det internationella textilarbetsförbundet ITGLWF. I avtalet förbinder sig Inditex att i samarbete med lokala fackföreningar se till att alla underleverantörer uppfyller vissa minimikrav till arbetstider, löner, säkerhet och arbetsmiljö.

det kunde lika gärna vara ett par designerjeans för 700 dollar. Det är inte svårt att se var i produktionskedjan som det är mest lönsamt att befinna sig. Det finns få studier om hur kläder blir till mode. Trender uppstår visserligen på grund av vad formgivare, modejournalister och klädinköpare bestämmer sig för, men ofta uppstår modet i vissa urbana miljöer.

Text: Björn Lindahl